

Kortajöfnunarkerfi og fyrirkomulag greiðsluuppgjör

1 Inngangur og niðurstöður

Arion banki, Borgun, Íslandsbanki, Kreditkort, NBI, Samband íslenskra sparisjóða, Seðlabanki Íslands og Valitor undirrituðu rammSAMning um nýskipan íslenskrar greiðslumiðlunar 15. nóvember 2010. Byr og MP banki (mp.is) bættust við sem sjálfstæðir aðilar að samningum sem gerðir voru í desember 2010 á grundvelli rammSAMningsins.

Í rammSAMningnum segir m.a. að Seðlabankinn muni endurskoða gildandi reglur um uppgjör greiðslna með greiðslukortum¹ í íslenskri mynt hér á landi með það að markmiði að ná fram aukinni hagkvæmni í uppgjóri innlendrar greiðslukortanotkunar til hagsbóta fyrir íslenskt samfélag, samtímis því sem jafnræðis og krafna um öryggi og skilvirkni verði gætt. Jafnframt segir að bankinn muni bjóða aðilum á greiðslukortamarkaði til samstarfs um mat á hagkvæmni þess að byggja upp miðlægt uppgjörskerfi kortaviðskipta. Verði niðurstaða matsins sú að miðlægt innlent uppgjörskerfi reynist hagstæðari kostur fyrir íslenskt samfélag en áframhaldandi notkun alþjóðlegu kerfanna munu aðilar á íslenskum greiðslukortamarkaði í samvinnu við Seðlabankann kanna grundvöll fyrir uppbyggingu á miðlægu uppgjörskerfi korta. Kveðið er svo á um að nánara fyrirkomulag og framkvæmd þessarar vinnu sé háð fyrirfram samþykki Samkeppniseftirlitsins.

Seðlabankinn kynnti Samkeppniseftirlitinu í mars 2011 að bankinn myndi setja á laggir verkefnahóp og að allir útgefendur og færsluhirðar fengju tækifæri til að koma að vinnunni. Jafnframt kom fram að niðurstöður hennar yrðu birtar í greinargerð sem allir markaðs- og eftirlitsaðilar fengju í hendur. Samkeppniseftirlitið féllst á að bankinn ætti slíkt frumkvæði. Í framhaldi var myndaður stýrihópur til að sinna verkefninu. Guðmundur Kr. Tómasson, aðstoðarframkvæmdastjóri fjármálasviðs Seðlabankans, og Páll Kolka Ísberg, sérfræðingur á sama sviði, mynduðu stýrihópinn og verkefnisstjóri var Finnur Sveinbjörnsson, ráðgjafi. Hópurinn aflaði margvíslegra gagna og ræddi við fulltrúa markaðsaðila, þ.e. útgefenda, færsluhirða, færslumiðlara og vinnsluaðila (sjá lista í viðauka 3).

Þessi greinargerð er þannig uppbyggð að á eftir þessum inngangi er fjallað um bakgrunn verkefnisins. Í þriðja kafla er vikið að fyrirkomulagi greiðsluuppgjör (e. settlement) fyrir greiðslukortaviðskipti í íslenskum krónum. Í fjórða kafla er fjallað um fyrirkomulag kortajöfnunar (e. clearing)² í greiðslukortaviðskiptum. Með greinargerðinni fylgja þrjú viðaukar. Í viðauka 1 er gerð grein fyrir skipulagi greiðslukortaviðskipta hér á landi og þróun þess síðustu ár. Jafnframt eru nokkur mikilvæg hugtök skýrð. Í viðauka 2 er bent á ýmis atriði sem fram komu á fundum hópsins með fulltrúum markaðsaðila. Þau valda togstreitu og skekkju í samskiptum/viðskiptum aðila. Það er hins vegar ekki á forræði Seðlabankans að bæta þar úr nema markaðsaðilar kalli eftir því og það samrýmist hlutverki hans. Í viðauka 3 er listi yfir fundi með markaðsaðilum.

¹ Hugtakið greiðslukort nær bæði yfir debet- og kreditkort. Greint er á milli debetkorta og kreditkorta í greinargerðinni þegar þörf krefur.

² Marghliða jöfnun á kortafærslum (kortajöfnun) er hliðstæð jöfnun í bankaviðskiptum sem upphaflega var kölluð skjalaskipti. Það hugtak vísaði til þess að bankar skiptust á og gerðu upp pappírsgreiðslufyrirmæli eins og ávísanir. Í jöfnunarkerfi eru greiðslur jafnaðar, þ.e. mörgum kröfum og skuldbindingum er umbreytt í eina nettókröfu eða nettóskuldbindingu um greiðsluskyldu þátttakenda, sbr. reglur Seðlabankans nr. 704/2009 um starfsemi jöfnunarkerfa.

Niðurstöður stýrihópsins eru þessar:

1. Greiðsluuppgjör vegna greiðslukortaviðskipta þegar kort er útgefið hér á landi, söluaðili er innlendir og viðskiptin eru í íslenskum krónum fari fram í íslenskum krónum í Seðlabankanum sem þannig yrði uppgjörsaðili (e. settlement agent). Jafnframt er lagt til að heimild til undanþágu fyrir erlenda færsluhirða í reglum Seðlabankans nr. 31/2011 um greiðsluuppgjör kortaviðskipta verði afnumin 1. janúar 2012.
2. Markaðsaðilar hefji viðræður við alþjóðlegu kortasamsteypurnar MasterCard og Visa um að þær setji upp innlenda kortajöfnun í kerfum sínum fyrir færslur sem verða til þegar greiðslukort útgefið hér á landi er notað í viðskiptum í íslenskum krónum við söluaðila hér á landi og færsluhirðir er ekki jafnframt útgefandi kortsins (hér eftir IS/ISK-annarrafærslur). Mælt er með því að Seðlabankinn verði reiðubúinn að leggja málinu lið óski markaðsaðilar þess. Leiði viðræðurnar ekki til ásættanlegrar niðurstöðu um gjaldtöku og aðra skilmála, verði þróað og innleitt hér á landi sérstakt kortajöfnunarkerfi fyrir slíkar færslur.
3. Í ljósi þess hversu mikilvæg debetkortaviðskipti eru er lagt til að Reiknistofa bankanna í samvinnu við Seðlabankann fari yfir umgjörð, reglur og skilmála sem gilda um DK-kerfið, m.a. með hliðsjón af þeim reglum og skilmálum sem gilda um stórgreiðslukerfi og jöfnunarkerfi Seðlabankans.
4. Atriðum í viðauka 2 er vísað til markaðsaðila til frekari úrvinnslu og ákvörðunar. Áréttað er mikilvægi þess að millikortagjöldum, sem taka mið af íslenskum aðstæðum en ekki aðstæðum erlendis, verði beitt hér á landi. Þetta er ekki síst mikilvægt ef samið verður við alþjóðlegu kortasamsteypurnar um að setja upp innlenda kortajöfnun í kerfum sínum.

2 Bakgrunnur verkefnisins

Í þessum kafla eru færð rök fyrir því að núverandi fyrirkomulag á greiðsluuppgjöri og kortajöfnun sé ófullnægjandi og að innleiða þurfi nýtt fyrirkomulag fyrir hvort tveggja.

Í viðauka 1 er gerð grein fyrir skipulagi greiðslukortaviðskipta hér á landi, mismunandi hlutverki aðila, hvernig kortajöfnun vegna greiðslukortaviðskipta hér á landi hefur þróast á liðnum árum og hvernig greiðsluuppgjöri hefur verið hagað frá falli íslenska bankakerfisins haustið 2008. Í viðaukanum kemur fram að IS/ISK-annarakreditkortafærslur eru sendar í kortajöfnunarkerfi alþjóðlegu kortasamsteypnanna MasterCard í Brussel og Visa í London. Hið sama gildir um Electron-hlutann af IS/ISK-annaradebetkortafærslum sem færsluhirðirinn Teller³ hirðir hér á landi. Núorðið fer greiðsluuppgjör á IS/ISK-annarakreditkortafærslum fram með tvennum hætti. Færsluhirðarnir/útgefendurnir Borgun og Valitor gera upp sín á milli í íslenskum krónum með millifærslum milli viðskiptareikninga sinna í Seðlabankanum á grundvelli gagna sem félögin fá frá kortajöfnunarkerfum alþjóðlegu kortasamsteypnanna. Hjá Teller fer þetta hins vegar þannig fram að félagið fær greiddar evrur eða Bandaríkjadali frá greiðsluuppgjörskerfum alþjóðlegu kortasamsteypnanna (sem Borgun og Valitor þurfa sem útgefendur að standa skil á í evrum eða Bandaríkjadöllum).⁴ Teller kaupir síðan íslenskar krónur af viðskiptabanka sínum til að gera upp við söluaðila hér landi. Eins og fram kemur í viðauka 1 byggist þetta fyrirkomulag á reglum Seðlabankans nr. 31/2011 um greiðsluuppgjör kortaviðskipta, þ.á m. undanþágunni fyrir erlenda færsluhirða eins og Teller, og sérstöku tvíhliða samkomulagi Borgunar og Valitor við alþjóðlegu kortasamsteypurnar um gagnamiðlun frá kortajöfnunarkerfum þeirra.

³ Teller (áður Visa Norge) er hluti af dönsk-norsku samstæðunni Nets. Inn í þá samstæðu runnu einnig norska félagið BBS (áður Bankenes BetalingsSentral) og danska félagið PBS (áður Pengeinstitutternes BetalingsSentral). Nets er í eigu danska seðlabankans og danskra og norskra banka.

⁴ Íslenska krónan var ein af uppgjörsmýntunum í greiðsluuppgjörskerfum alþjóðlegu kortasamsteypnanna fram að bankahruninu í október 2008.

Ljóst er að núverandi fyrirkomulag á kortajöfnun og greiðsluuppgjöri fyrir IS/ISK-annarráfærslur er ófullnægjandi og mun fyrr eða síðar víkja:

1. Alþjóðlegu kortasamsteypurnar hafa fullyrt við Seðlabankann að núverandi sérlausn sem gerir Borgun og Valitor kleift að gera upp tvíhliða sín á milli í íslenskum krónum og hlíta þannig reglum Seðlabankans um greiðsluuppgjör sé tímabundin auk þess sem hún standi erlendum færsluhirðum eins og Teller ekki til boða því að hún byggist á tvíhliða uppgjöri.
2. Óheppilegt er að erlendir færsluhirðar geti fengið undanþágu frá meginreglunni í reglum Seðlabankans um að greiðsluuppgjör skuli fara fram í íslenskum krónum. Með þessu skapast ójafnræði milli aðila.

Núverandi fyrirkomulag á kortajöfnun og greiðsluuppgjöri fyrir umræddan flokk greiðslukortavíðskipta er bastarður sem tilkominn er vegna sérstakra aðstæðna sem sköpuðust við fall íslenska bankakerfisins haustið 2008 þegar alþjóðlegu kortasamsteypurnar hótuðu að ógilda öll greiðslukort útgefin á Íslandi. Á meðan gjaldeyrishöft eru við lýði er ljóst að íslenska krónan verður ekki gjaldgeng á ný sem uppgjörsmýnt í kerfum alþjóðlegu kortasamsteypnanna. Þótt þeim verði aflétt er reyndar alls óvíst hvort eða hvenær krónan verður á ný uppgjörsmýnt í þessum kerfum. Því þarf að koma á fyrirkomulagi fyrir kortajöfnun og greiðsluuppgjör fyrir IS/ISK-annarráfærslur sem getur staðið um nokkurn tíma.

Það sem hér hefur verið rakið ásamt þeirri staðreynd að víða um lönd hafa verið innleiddar staðbundnar lausnir á kortajöfnun og greiðsluuppgjöri í mynt viðkomandi lands eru meginástæður þess að ákveðið var með fyrrgreindum rammamningi frá 15. nóvember 2010 að ráðast í verkefnið. Einnig má nefna að notkun á kortajöfnunar- og greiðsluuppgjörskerfum alþjóðlegu kortasamsteypnanna hefur ákveðinn kostnað í för með sér auk þess sem litlir möguleikar eru fyrir hérlenda aðila að hafa áhrif á áhættuþætti sem felast í notkun á þeirra kerfum.

3 Fyrirkomulag greiðsluuppgjör

Í einni af tíu kjarnareglum Alþjóðagreiðslubankans fyrir kerfislega mikilvæg greiðslukerfi⁵ segir að eignir sem notaðar eru til uppgjör ættu helst að vera í formi kröfu á seðlabanka. Þetta er stundum orðað svo að uppgjörið skuli fara fram með seðlabankafé (e. settlement with central bank money) í stað þess að fara fram í viðskiptabanka. Með vísan til fyrrgreindra tilmæla Alþjóðagreiðslubankans og í ljósi þess hve algengur greiðslumiðill greiðslukort eru orðin víða um lönd hefur færst í vöxt að uppgjör greiðslukortavíðskipta þegar kortið er gefið út í viðkomandi landi, það notað innanlands og viðskiptin í mynt viðkomandi lands fari greiðsluuppgjörið fram fyrir milligöngu seðlabanka viðkomandi lands, þ.e. seðlabankinn er uppgjörsaðili (e. settlement agent). Þegar um er að ræða staðbundin greiðslukort, eins og BankAxept í Noregi og Dankort í Danmörku, felur þetta ekki í sér mikla breytingu. Breytingin snertir fyrst og fremst uppgjör á viðskiptum innanlands þar sem notuð eru alþjóðleg greiðslukort útgefin í viðkomandi landi, eins og Electron-debetkort, Maestro-debetkort, MasterCard-kreditkort og Visa-kreditkort, og þegar færsluhirðir er annar en útgefandi. Í Svíþjóð náðist sátt um að einn viðskiptabanki tæki þetta hlutverk að sér. Danmörk og Noregur hafa ákveðna sérstöðu vegna mikillar útbreiðslu staðbundinna greiðslukorta og sterkrar markaðsstöðu eins færsluhirðis og Finnland hefur sérstöðu sem evruland. Utan Norðurlanda eru fjölmörg ríki í Evrópu og öðrum heimsálfum

⁵ Core Principles for Systematically Important Payment Systems. Bank for International Settlements, Basel, janúar 2001.

Þar sem greiðsluuppgjör greiðslukortaviðskipta í viðkomandi landi í mynt þess lands með kortum útgefnum í því landi fer fram fyrir milligöngu seðlabanka þess lands.

Með setningu reglna Seðlabankans nr. 31/2011 um greiðsluuppgjör kortaviðskipta var áskilið að greiðsluuppgjör greiðslukortaviðskipta hér á landi í íslenskum krónum með greiðslukort útgefin innanlands fari fram í íslenskum krónum. Í reglunum er ekki gerð krafa um að uppgjörið skuli fara fram með millifærslum milli reikninga uppgjörsaðila í Seðlabankanum. Það er engu að síður reyndin. Samkvæmt reglunum hefur bankinn heimild til að veita erlendum færsluhirðum undanþágu frá áskilnaði um uppgjör í íslenskum krónum að uppfylltu tilteknu skilyrði. Teller er eini aðilinn sem fengið hefur slíka undanþágu.

Með hliðsjón af því sem hér hefur verið rakið er lagt til að áfram verði gert ráð fyrir að greiðsluuppgjör vegna greiðslukortaviðskipta þegar kort er útgefið hér á landi, söluaðili er innlendur og viðskiptin eru í íslenskum krónum fari fram í íslenskum krónum. Jafnframt er lagt til að heimild til undanþágu fyrir erlenda færsluhirða í reglum Seðlabankans verði afnumin 1. janúar 2012. Loks er lagt til að kveðið verði svo á um að greiðsluuppgjörið skuli fara fram með millifærslum milli viðskiptareikninga í Seðlabankanum (e. settlement agent).⁶

4 Fyrirkomulag kortajöfnunar

Í þessum kafla er fjallað um fyrirkomulag kortajöfnunar fyrir IS/ISK-annarrafærslur. Í kaflanum og í viðauka 1 eru færð rök fyrir því að núverandi fyrirkomulag sé ófullnægjandi og að innleiða þurfi nýtt fyrirkomulag. Gildir það bæði um kreditkortafærslur þar sem alþjóðlegu kortasamsteypurnar gegna lykilhlutverki og debetkortafærslur þar sem Reiknistofa bankanna gegnir lykilhlutverki.

Í viðauka 1 kemur m.a. fram hvernig fyrirkomulag kortajöfnunar í greiðslukortaviðskiptum innanlands með greiðslukortum útgefnum hér á landi hefur þróast á undanförunum árum. Í 2. kafla er bent á að núverandi sérlausn á kortajöfnun í IS/ISK-annarrakreditkortaviðskiptum sem byggist á tvíhliða greiðsluuppgjöri Borgunar og Valitor sé tímabundin lausn. Í 3. kafla er lagt til að greiðsluuppgjör á IS/ISK-annarrafærslum verði áfram hér á landi og færist ekki aftur til útlanda eins og var fyrir bankahrunið í október 2008.

Sem fyrr segir telur stýrihópurinn að núverandi sérlausn á kortajöfnun fyrir IS/ISK-annarrakreditkortafærslur sé tímabundin. Þá standa eftir tveir möguleikar, þ.e. innlend kortajöfnun í kerfum alþjóðlegu kortasamsteypnanna eða þróun innlands kortajöfnunarkerfis.

Innlend kortajöfnun í kerfum alþjóðlegu kortasamsteypnanna

Bæði MasterCard og Visa hafa áttað sig á vaxandi áhuga víða um lönd á að hreinar innanlandsfærslur í greiðslukortaviðskiptum séu jafnaðar og gerðar upp innanlands (e. domestic clearing and settlement). Þetta á við þegar kortin eru útgefin í landinu, notuð í viðskiptum við innlandan söluaðila og í mynt viðkomandi lands. Þennan áhuga má annars vegar rekja til öryggissjónarmiða, sérstaklega varðandi greiðsluuppgjörið, og hins vegar gagnrýni á há færslugjöld hjá alþjóðlegu kortasamsteypunum. Einnig hafa erfiðleikar á fjármálamarkaði víða um lönd á síðustu árum beint kastljósinu í vaxandi mæli að greiðslumiðlun og greiðslumiðlunarkerfum. Þetta á ekki síst við í löndum þar sem greiðslukort eru hlutfallslega mikið notuð. Þetta á í enn meira mæli við hér á landi, enda notkun greiðslukorta

⁶ Standi vilji til þess síðar má breyta reglum og uppsetningu kerfa og færa greiðsluuppgjörið í viðskiptabanka fyrir íslenska markaðinn, Hann yrði þá valinn á grundvelli útboðs.

mun algengari hér en þekkest annars staðar. Báðar kortasamsteypurnar hafa því þróað lausnir til að mæta breyttum aðstæðum. Lausn Visa nefnist Visa National Net Settlement Service og lausn MasterCard nefnist MasterCard International Services for IntraCountry Settlement. Í þessum lausnum getur uppgjörsaðilinn (e. settlement agent) verið hvort heldur viðskiptabanki eða seðlabanki. Dæmi um Evrópulönd sem hafa innleitt þessar lausnir alþjóðlegu kortasamsteypnanna að einhverju eða öllu leyti eru England, Svíþjóð, Lettland, Pólland, Tékkland, Ungverjaland og Rúmenía. Utan Evrópu má nefna ríki eins og Brasilíu, Indland, Kanada, Rússland, Sáði-Arabíu og Suður-Kóreu.

Helstu kostirnir við þessar leiðir eru þeir að notast er við lausnir sem eru alþjóðlegar í eðli sínu, eru notaðar víða um lönd, njóta góðs af tæknilegri getu og viðskiptaþróun alþjóðlegu kortasamsteypnanna auk þess sem erlendir aðilar sem vilja keppa á íslenska greiðslukortamarkaðnum þekkja þessar lausnir vel og eiga ekki í vandræðum með að nýta sér þær. Einnig má nefna að löng og góð reynsla er hér á landi af samstarfi við og í því að nota lausnir alþjóðlegu kortasamsteypnanna, m.a. fyrir kortajöfnun og greiðsluuppgjör í öðrum tilvikum en IS/ISK-annarráfærslum. Helstu ókostirnir kunna að vera kostnaður (leyfis- og færslugjöld til alþjóðlegu kortasamsteypnanna) auk þess sem mikilvægur hluti greiðslumiðlunar í landinu verður háður áhættuþáttum utan landsins. Þetta er þó ekki óþekkt því að viðskiptakerfi Kauphallar Íslands er rekið í Stokkhólmi. Af áhættuþáttum má nefna pólitísk áhrif stórþjóða á starfsemi alþjóðlegu kortasamsteypnanna, sbr. nýlega upptöku í tengslum við frjáls fjárframlög til WikiLeaks. Einnig má nefna hættu á hryðjuverkum en færa má rök fyrir því að hryðjuverkamenn séu líklegri til að reyna að trufla starfsemi alþjóðlegu kortasamsteypnanna en sambærilega vinnslu hér á landi. Þá má nefna truflun á gagnaflutningum til og frá landinu en fjölgun sæstrengja á síðustu árum hefur þó dregið úr líkum á slíkum truflunum. Loks má nefna náttúruhamfarir og aðrar rekstrartruflanir sem yrðu utan Íslands en myndu hafa áhrif á greiðslukortaviðskipti hér á landi, þótt ætla verði að alþjóðlegu kortasamsteypurnar hafi þróað öflugar varaleiðir til að geta brugðist við slíkum atburðum.

Eftir því sem næst verður komist standa lög og önnur stjórnvaldsfyrirmæli ekki í vegi fyrir því að þessar staðbundnu kortajöfnunarlausnir MasterCard og Visa verði teknar upp hér á landi.

Innlent kortajöfnunarkerfi

Til greina kemur að þróa innlent kortajöfnunarkerfi. Seðlabankinn á jöfnunarkerfið (JK-kerfið) sem er marghliða jöfnunarkerfi fyrir peningagreiðslur sem eru undir 10 m.kr. (e. multilateral net clearing system). Bankinn á jafnframt RÁS-kerfið sem er flokkunar- og miðlunarkerfi fyrir heimildarfærslur og uppgjörsfærslur í greiðslukortaviðskiptum. Reiknistofa bankanna sér um rekstur beggja kerfanna fyrir Seðlabankann.⁷ Þá á Reiknistofa bankanna debetkortakerfi (DK-kerfið) sem gegnir lykilhlutverki í debetkortaviðskiptum, bæði fyrir útgefendur og færsluhirða, auk þess sem viðskiptareikningakerfið (AH-kerfið) er nýtt í uppgjöri debetkortaviðskipta. Því má fullyrða að hér á landi er til staðar bæði þekking og reynsla til að þróa kortajöfnunarkerfi fyrir hrein innlend greiðslukortaviðskipti, annaðhvort með því að útvíkka núverandi kerfi eða þróa algerlega nýtt kerfi. Slíkt kerfi yrði að fullu undir stjórn innlendra aðila og sérsniðið að þörfum innlands greiðslukortamarkaðar. Það yrði staðsett hér á landi og myndi því lúta sömu áhættuþáttum og önnur innlend greiðslumiðlunarkerfi.

Á móti þeim kostum sem hér hafa verið tíundaðir kemur að slíkt innlent kerfi myndi ekki njóta góðs af tæknilegri getu alþjóðlegu kortasamsteypnanna og sífelldri vöru- og þjónustuþróun á þeirra vegum. Það gæti þýtt að þróunin hér á landi í kortajöfnun og tengdri þjónustu yrði á skjön við það sem almennt tíðkast í greiðslukortaviðskiptum erlendis. Þá hefur stýrihópurinn ekki fundið dæmi erlendis um innleiðingu á slíku innlendu kerfi fyrir alþjóðleg greiðslukort. Ennfremur má nefna, þótt það vegi

⁷

Það er dótturfélag Seðlabankans, Greiðsluveitan, sem fer með eignarhald á þessum tveimur kerfum.

ekki þungt, að gæta þyrfti að því að allir samningar, skilmálar, handbækur, notendaaðstoð og skýrslur og önnur úttök í slíku innlendu kerfi væru á erlendu tungumáli þannig að erlendir aðilar sem vilja veita þjónustu hér á landi eigi hægt um vik. Loks skal bent á mikilvægi þess að við þróun slíks kerfis, rétt eins og allra annarra greiðslumiðlunarkerfa, yrði stuðst við alþjóðlega staðla og sveigjanleiki í hávegum hafður til að geta sem best mætt framtíðarþróun í greiðslumiðlun, sbr. umfjöllun í viðauka 1.

Eftir því sem næst verður komist standa lög og önnur stjórnvaldsfyrirmæli eða reglur alþjóðlegu kortasamsteypnanna ekki í vegi fyrir því að innleitt verði innlent kortajöfnunarkerfi fyrir IS/ISK-annarrafærslur.

Kostnaður við núverandi fyrirkomulag jöfnunnar á IS/ISK-annarrafærslum

Stýrihópurinn aflaði upplýsinga frá Borgun og Valitor um gjaldskrá frá alþjóðlegu kortasamsteypunum fyrir heimildarfærslur, uppgjörsfærslur útgefanda og uppgjörsfærslur færsluhirða, fjölda allra heimildarfærslna og uppgjörsfærslna vegna IS/ISK-annarakreditkortaviðskipta sem félögin senda í kerfi alþjóðlegu kortasamsteypnanna og kostnað hvors félags. Í meðfylgjandi töflu er gjaldskrá alþjóðlegu kortasamsteypnanna borin saman við gjaldskrá JK-kerfisins og RÁS-kerfisins og upplýsingar frá Reiknistofu bankanna um gjald fyrir uppgjörsfærslur í DK-kerfinu (ekkert er innheimt fyrir heimildarfærslur). Í öllum tilvikum nema DK-kerfinu er um þrepaskiptingu að ræða þannig að gjaldið lækkar með auknum fjölda færslna. Færslufjöldi hér á landi er ekki mjög mikill í alþjóðlegum samanburði þannig að gjöld Borgunar og Valitor falla að langmestu leyti í hærri þrepin og eru þau eingöngu notuð í þessum samanburði. Rétt er að benda á að í útreikningum er notast við gengið 158 ISK/EUR en þannig stóð gengið þegar kallað var upphaflega eftir upplýsingum frá félögunum. Gengið stendur í um 165 ISK/EUR um þessar mundir og munar rúmlega 4%.

Eins og sjá má er breytileiki færslugjalda mjög mikill hjá alþjóðlegu kortasamsteypunum auk þess sem þrjú gjöld eru greidd í hvert sinn (heimildarfærsla, uppgjörsfærsla færsluhirðis, uppgjörsfærsla útgefanda) samanborðið við eitt til tvö þegar um íslensku kerfin er að ræða (stundum heimildarfærsla og alltaf ein uppgjörsfærsla). Þetta gerir samanburð á grundvelli gjaldskráa erfiðan.

	MasterCard og Visa	JK-kerfið	RÁS-kerfið	DK-kerfið
Heimildarfærsla	3,40-5,95 kr.	Ekkert gjald	2,50-2,90 kr.	Ekkert gjald
Uppgjörsfærsla	1,42-3,87 kr.	3,20-3,50 kr.	2,10-2,50 kr.	3,54 kr.

Í gögnum frá Borgun og Valitor kemur fram að greiðslur þeirra til alþjóðlegu kortasamsteypnanna fyrir kreditkortajöfnun á IS/ISK-annarrafærslum nema samtals 112 m.kr. á ári.⁸ Er þá reiknaður kostnaður við allar færslur, þ.e. heimildarfærslur, uppgjörsfærslur færsluhirðis og uppgjörsfærslur útgefanda. Á þessu stigi er útilokað að fullyrða hvað þarfagreining, hönnun, framleiðsla og innleiðing á innlendu kortajöfnunarkerfi myndi kosta og þar með hvert færslugjaldið yrði. Sé hins vegar miðað við upplýsingar frá Borgun og Valitor um heildarfjölda IS/ISK-annarrafærslna (þ.e. heimildarfærslna og tvenns konar uppgjörsfærslna) og gjaldskrá JK-kerfisins má áætla árlegan kostnað að fjárhæð 155 m.kr. m.v. lægsta færslugjald og 169 m.kr. m.v. hæsta færslugjald í JK-kerfinu. Sé beitt gjaldskrá RÁS-kerfisins hleypur þessi fjárhæð á bilinu 101-140 m.kr. Loks má beita færslugjaldi í DK-kerfinu og þá er fjárhæðin 171 m.kr. Þessar fjárhæðir (101-171 m.kr.) má bera saman við fjárhæðina 112 m.kr. hér að framan. Það skal áréttað að hér er um grófan samanburð að ræða til að fá hugmynd um kostnað. Loks skal bent á að þar sem Reiknistofa bankanna leggur ekkert gjald á heimildarfærslur í DK-kerfinu

⁸ Sé Teller bætt við hækkar þessi tala eitthvað en hún stökkbreytist ekki.

er kostnaðurinn við það kerfi lægri fyrir kortaútgefendur/færsluhirða sem því nemur jafnvel þótt hver uppgjörsfærsla sé í efri mörkum þess sem slíkar færslur kosta í samanburðarkerfum.

Hér hefur eingöngu verið borinn saman kostnaður við IS/ISK-annarrakreditkortafærslur. Langstærsti hlutinn af debetkortafærslum hér á landi er meðhöndlaður í kerfum Reiknistofu bankanna. Þar er farið með þær eins og eiginfærslur þótt stór hluti þeirra sé annarrafærslur. Því má segja að í raun sé búið að innleiða innlent kerfi fyrir debetkortaviðskipti í krónum með kortum sem útgefin eru hér á landi.⁹ Ef annarradebetkortafærslur væru sendar í kortajöfnunarkerfi alþjóðlegu kortasamsteypnanna með sama hætti og annarrakreditkortafærslur, má áætla að greiðslur til alþjóðlegu kortasamsteypnanna myndu tvöfaldast.

Þess má að lokum geta að svo er að sjá sem alþjóðlegu kortasamsteypurnar hafi hag af því að stuðla að sem mestri fjölgun útgefenda sem eru ekki jafnframt færsluhirðar. Þar með fjölgar annarrafærslum sem fara í kortajöfnunar- og uppgjörskerfi þeirra.

Með hliðsjón af því sem hér hefur verið rakið leggur stýrihópurinn til að markaðsaðilar hefji viðræður við alþjóðlegu kortasamsteypurnar um að þær setji upp innlenda kortajöfnun í kerfum sínum fyrir IS/ISK-annarrakreditkortafærslur. Jafnframt er mælt með því að Seðlabankinn verði reiðubúinn að leggja málinu lið óski markaðsaðilar eftir því. Leiði viðræðurnar ekki til ásættanlegrar niðurstöðu um færslugjöld, leyfisgjöld og aðra skilmála mælir hópurinn með að þróað verði og innleitt hér á landi sérstakt kortajöfnunarkerfi fyrir slíkar færslur. Í ljósi þess hversu mikilvæg debetkortaviðskipti eru hér á landi leggur hópurinn til að Reiknistofa bankanna í samvinnu við Seðlabankann fari yfir umgjörð, reglur og skilmála sem gilda um DK-kerfið, m.a. með hliðsjón af þeim reglum og skilmálum sem gilda um stórgreiðslukerfi og jöfnunarkerfi Seðlabankans.

⁹

Eins og áður hefur komið fram fara þó Electron-færslur sem Teller hirðir í alþjóðlegt kerfi Visa.

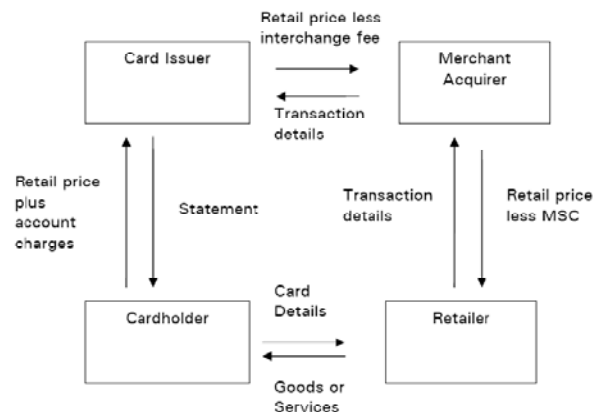
Viðauki 1: Skipulag greiðslukortaviðskipta og þróun þess á Íslandi

Í þessum viðauka er fjallað um skipulag greiðslukortaviðskipta, bæði almennt og hér á landi, og þróun þess í árunna rás. Samhliða verða nokkur mikilvæg hugtök skilgreind.

Skipulag greiðslukortaviðskipta. Hefðbundið skipulag greiðslukortaviðskipta og tengsl milli aðila eru í rauninni einföld. Fjórir aðilar koma við sögu:

1. Korthafi (e. cardholder/customer), þ.e. sá sem notar greiðslukort til að greiða fyrir vöru eða þjónustu.
2. Söluaðili (e. merchant), þ.e. sá sem veitir greiðslukorti viðtöku sem greiðslu fyrir vöru eða þjónustu.
3. Kortaútgefandi/útgefandi (e. card issuer), þ.e. banki korthafa.
4. Færsluhirðir (e. acquirer), þ.e. banki söluaðila.¹⁰

Korthafi er í samningssambandi við kortaútgefanda og söluaðili í samningssambandi við færsluhirði. Sambandi og samskiptum þessara aðila er lýst á meðfylgjandi mynd. Rétt er að geta þess að hugtakið „interchange fee“ á myndinni hefur verið þýtt sem millikortagjald og er greiðsla sem kortaútgefandi fær frá færsluhirði fyrir þrjúþætta þjónustu hins fyrrnefnda í greiðslukortaviðskiptunum því að sameiginlega sjá þessir aðilar um að viðskipti korthafa við söluaðila geti farið fram: Greiðsluábyrgð útgefanda til söluaðila sem ver hinn síðarnefnda fyrir kortamisnotkun og svikum (e. fraud) og eykur þar með áhuga hans á að taka við kortum sem greiðslumiðli, ýmiss konar handvirku og vélrænu vinnslu á vegum útgefanda (e. processing) og fjármagns-kostnað vegna greiðslufrestsins sem útgefandi veitir korthafa (e. interest free period). Skammstöfunin „MSC“ á myndinni merkir „merchant service charge“ eða þjónustugjald/greiðslukortapóknun söluaðila.

Sú fjórskipting greiðslukortastarfsemi sem lýst er hér að framan og á myndinni verður stundum að þrískiptingu því að hjá alþjóðlegu kortasamsteypunum American Express og JCB er gert ráð fyrir að kortaútgefandi og færsluhirðir séu einn og sami aðilinn („þriggja stoða kerfi“). Þess má þó geta að American Express notar nú Ísland sem tilraunavettvang fyrir „fjögurra stoða kerfi“ og annast Borgun færsluhirðinguna en Kreditkort útgáfuna.¹¹

¹⁰ Áréttað skal að hér er lýst upphaflegu grunnhugsuninni. Mismunandi er eftir löndum hverjir geta orðið útgefendur og færsluhirðar auk þess sem ýmsum verkþáttum þeirra aðila sem hér eru nefndir er iðulega útvistað til sérhæfðra aðila. Samkvæmt gildandi lögum hér á landi eru það einungis fjármálafyrirtæki með starfsleyfi sem viðskiptabankar, sparisjóðir, lánafrirtæki eða rafeyrisfyrirtæki sem hafa heimild til útgáfu og umsýslu greiðslukorta og rafeyris. Í frumvarpi til laga um greiðsluþjónustu sem efnahags- og viðskiptaráðherra hefur lagt fram á Alþingi (673. mál, þskj. 1190) er gert ráð fyrir að svokölluðum greiðslustofnunum, sem vægari eiginfjákröfur verða gerðar til en almennt um fjármálafyrirtæki, verði heimilt að veita afmarkaðri þjónustu, eins og t.d. færsluhirðingu. Með nýju rafeyrisfyrirtækjatilskipun ESB nr. 2009/110/EB hafa starfsheimildir rafeyrisfyrirtækja verið útvíkkaðar frá því sem nú gildir og stendur til að innleiða þessa tilskipun hér á landi.

¹¹ Þess skal einnig getið að ólíkt MasterCard og Visa hafa allar Amex-kreditkortafærslur hér á landi ávallt verið sendar í kortajöfnunar- og uppgjörskerfi American Express.

Þá skal nefnt að þegar greiðslukort er notað er útgefanda kortsins jafnan send heimildarbeiðni (e. authorisation), einkum til að kanna hvort kortið er gilt og „taka frá“ fjárhæð af úttektarheimild/bankainnstæðu viðkomandi korthafa sem svarar til viðskiptafjárhæðarinnar. Í hverjum greiðslukortaviðskiptum verða því til tvær færslur, heimildarbeiðni/heimildarfærsla og uppgjörsfærsla. Þótt þetta sé almenna reglan eru frá henni fjölmargar undantekningar sem ráðast m.a. af áhættustýringu viðkomandi útgefanda.

Þótt myndin sýni einungis einn korthafa, einn söluaðila, einn útgefanda og einn færsluhirði breytist grunnskipulag greiðslukortaviðskiptanna lítt þótt aðilum fjölgi. Í reynd eru þessir aðilar fjölmargir og um heim allan þótt vissulega megi finna staðbundin greiðslukort víða um lönd, þ.e. kort sem eingöngu eru notuð í viðskiptum í tilteknu landi. Í einföldum heimi þar sem útgefandi og færsluhirði er einn og sami aðilinn er kortajöfnun (e. clearing) einföld og ekkert greiðsluuppgjör (e. settlement) til staðar. Allar heimildarbeiðnir og uppgjörsfærslur teljast vera eigin færslur (e. on-us) og þessi aðili reiknar einfaldlega út í sínu eigin tölvukerfi hversu háa fjárhæð hver söluaðili á að fá greidda og hversu háa fjárhæð hver korthafi skuldar að loknu hverju úttektartímabili. Um leið og færsluhirðum og útgefendum fjölgar og korthafar fara að nota greiðslukortin í útlöndum verða til heimildarbeiðnir og uppgjörsfærslur sem eru ekki eigin færslur (e. not-on-us). Þar með hefur myndast þörf fyrir marghliða jöfnun á kortafærslum (e. multilateral clearing)¹² og greiðsluuppgjör milli aðila. Núorðið reka alþjóðlegu kortasamsteypurnar öflug samskiptanet til að tryggja eftir megni hnökralaust gagnafæði svo að greiðslukortaviðskipti gangi greiðlega fyrir sig um heim allan daginn út og inn. Þá reka þau kortajöfnunar- og greiðsluuppgjörskerfi til að reikna út nettógreiðslustöðu hvers og eins færsluhirðis og útgefanda gagnvart kerfinu á degi hverjum og sjá til þess að greiðslur séu inntar af hendi.

Þótt færsluhirðir og útgefandi séu tveir af lykilleikendum í grunnskipulagi greiðslukortaviðskipta, koma ýmsir aðrir aðilar við sögu. Markaðsstofur (e. independent sales organisation, ISO) koma fram fyrir hönd færsluhirðis og fá söluaðila í viðskipti við hann. Færsluhirðar og útgefendur útvista alls kyns verkefnum til sérhæfðra vinnsluaðila (e. third party processors, TPP) því að hagkvæmni stærðarinnar getur lækkað vinnslukostnað verulega. Hér á landi er Kortþjónustan dæmi um bæði markaðsstofu og sérhæfðan vinnsluaðila sem m.a. rekur færsluviðtöku-, færsluflokkunar- og færslumiðlunarkerfi. Kortþjónustan starfar náið með erlenda færsluhirðinum Teller. HandPoint (áður Median) og Point eru dæmi um aðila sem útvega kaupmönnum posa og kassakerfi og koma færslum áleiðis til færsluhirða.¹³ Þá kann það að gerast hér á landi að færsluhirðar fiki sig inn á starfssvið sérhæfðra vinnsluaðila, enda markaðurinn hér á landi fremur smár og lítt fallinn til mikillar sérhæfingar. Reiknistofa bankanna er dæmi um vinnsluaðila sem persónugerir greiðslukort og annast ýmiss konar aðra vinnslu fyrir bæði færsluhirða og útgefendur.

¹² Marghliða jöfnun á kortafærslum (kortajöfnun) er hliðstæð jöfnun í bankaviðskiptum sem upphaflega var kölluð skjalaskipti því að bankar skiptust á og gerðu upp pappírsgreiðslufyrirmæli eins og ávísanir. Jöfnunarkerfi Seðlabankans (JK-kerfið) er greiðslukerfi sem tekur við beiðnum frá bönkum og sparisjóðum, lánaþyrtingum og verðbréfaþyrtingum (þáttakendum) um framkvæmd fyrirmæla um greiðslur frá einum þátttakanda til annars innan kerfisins. Kerfið jafnar greiðslur (e. clearing), þ.e. umbreytir mörgum kröfum og skuldbindingum í eina nettókröfu eða nettóskuldbindingu um greiðsluskyldu þátttakenda. Öllum færslum sem miðlað er milli þátttakenda og fela í sér fyrirmæli um að greiða fjárhæð sem er lægri en 10 m.kr. af bankareikningi hér á landi er beint inn í JK-kerfið. Endanlegt uppgjör á færslum úr því kerfi fer síðan fram með færslum í stórgreiðslukerfi Seðlabankans.

¹³ Með örgjörvavæðingu greiðslukorta og innleiðingu nýs öryggisstaðals (e. Payment Card Industry Data Security Standard, PCI DSS) er jafnvel talið að hlutverk sérhæfðra þjónustuaðila af þessu tagi muni vaxa enn frekar því að það sé of flókið og dýrt fyrir hvern og einn smáan eða meðalstóran söluaðila að fylgja staðlinum. Þeir muni því útvista fleiri verkþáttum en áður.

Þróun á skipulagi greiðslukortaviðskipta hér á landi.

Framan af var skipulag greiðslukortaviðskipta hér á landi fremur einfalt. Borgun (og fyrirrennari þess) hafði eingöngu leyfi til að gefa út Maestro-debetkort og MasterCard-kreditkort (e. principal member). Síðan samdi Borgun við banka og sparisjóði um að þeir gæfu út kort á grundvelli útgáfuleyfis Borgunar (e. affiliate members). Gagnvart alþjóðlegu kortasamsteypunni MasterCard er Borgun útgefandinn en gagnvart innlenda greiðslukortamarkaðnum eru bandar og sparisjóðir útgefendur. Þetta er fyrirkomulag sem þekkist víða. Borgun hafði jafnframt Maestro- og MasterCard-færsluhirðingarleyfi. Loks var Borgun vinnsluaðili, bæði fyrir sjálfa sig sem útgefanda og sem færsluhirði. Það fylgir þessu fyrirkomulagi að á meðan bandar og sparisjóðir gefa út greiðslukort á grundvelli útgáfuleyfis Borgunar geta þeir ekki samið við annan vinnsluaðila en Borgun um útgáfubjónustuna. Vilji þeir skipta um vinnsluaðila verða þeir að gerast sjálfstæðir útgefendur (e. principal members), þ.e. afla sér útgáfuleyfis frá MasterCard. Valitor gegndi sams konar hlutverki þegar kom að Electron-debetkortum og Visa-kreditkortum. Reyndar eru íslenskir bandar og sparisjóðir „group members“ hjá Visa og kemur Valitor fram fyrir þeirra hönd gagnvart kortasamsteypunni. Þótt hugtökin séu önnur en hjá MasterCard, er hlutverkaskiptingin milli Valitor og banka og sparisjóða sambærileg við það sem gerist hjá Borgun og bönkum og sparisjóðum. Í þessum tvískipta heimi voru allar færslur þar sem greiðslukort útgefin hér á landi voru notuð í viðskiptum hér á landi eigin færslur (e. on-us), jafnaðar í eigin kerfum Borgunar og Valitor eða hjá Reiknistofu bankanna sem vinnsluaðila í debetkortaviðskiptum og engin þörf á greiðsluuppgjöri milli aðila.

Núorðið er staðan flóknari. Valitor hefur fengið Maestro- og MasterCard-færsluhirðingarleyfi. Borgun hefur fengið Electron- og Visa-færsluhirðingarleyfi sem og færsluhirðingarleyfi frá American Express, Diners Club, Discovery Card, JCB og Union Pay. Kreditkort hefur fengið leyfi til að gefa út kreditkort frá American Express auk þess sem félagið gefur út MasterCard-kreditkort á grundvelli útgáfuleyfis Borgunar. Leiða má líkur að því að þreki breytingar verði á kortaútgáfu í náninni framtíð. Erlendi færsluhirðirinn Teller hefur haslað sér völl hér á landi og færsluhirðir Electron-debetkort og MasterCard- og Visa-kreditkort í nánu samstarfi við Kortabjónustuna. Þessi breyting á markaðnum þýðir að færslum vegna greiðslukorta sem gefin eru út hér á landi og notuð í viðskiptum innanlands sem jafna þarf utan eigin kerfis (e. not-on-us) hefur stórfjölgað. Jafnframt hafa komið upp álitæfni um aðgengi og aðgönguleiðir nýrra aðila að kerfum og skipulagi sem á rætur að rekja til hins einfalda, tvískipta heims sem lýst var að framan.

Fyrrgreind breyting á markaðnum leiddi einnig til þess að þörf varð á færsluflokkunar- og færslumiðlunarkerfi. RÁS-kerfið sem Greiðsluveitan, dótturfélag Seðlabankans, á og Reiknistofa bankanna rekur gegnir þessu hlutverki.¹⁴ Kerfið tekur við heimildarfærslum og uppgjörfærslum frá posum og kassakerfum söluaðila og beinir þeim til rétttra færsluhirða eða Reiknistofu bankanna. Í kerfinu er einnig svikavakt og skýrslugerð auk þess sem staðgengilsheimildargjöf (e. stand-in processing, STIP) er rekin í nánum tengslum við kerfið. Fram hafa komið tvö sjónarmið varðandi kerfið. Annars vegar að við innleiðingu á eistneskum samskiptastaðli sem aftur byggist á alþjóðlegum ISO-staðli hafi verið tekið um of tillit til íslenskra aðstæðna. Hins vegar að staðgengilsheimildargjöfin ræður aðeins við greiðslukort með segulrönd en ekki örgjörvakort. Þá hefur verið bent á að vegna tækniþróunar kunni að draga úr mikilvægi RÁS-kerfisins á komandi árum og kerfi sérhæfðra vinnsluaðila eins og HandPoint (áður Median) og Point eða jafnvel eigin kerfi færsluhirða/útgefenda leysa það af hólmi. Í þessu sambandi má einnig nefna að líklega verður uppspretta heimildar- og uppgjörfærslna fjölbreyttari í framtíðinni en nú er, t.d. í farsímum og netheimum. Án efa mun verða togstreita milli banka, sparisjóða og al-

¹⁴ RÁS-kerfið var upphaflega þróað af Valitor en síðar selt félaginu Fjölgreiðslumiðlun sem var í eigu Seðlabankans, banka, sparisjóða, Borgunar og Valitor. Seðlabankinn keypti hlut meðhluthafa sinna í desember sl. og í kjölfarið var nafni félagsins breytt í Greiðsluveitan.

Þjóðlegu kortasamsteypnanna annars vegar, sem munu þrýsta á um að nýjungar í greiðslumiðlun nýti núverandi kerfi í sem mestum mæli, og annarra aðila hins vegar, sem vilja þróa algerlega nýjar lausnir og fara framhjá núverandi kerfum. Hér á landi skiptir e.t.v. mestu að gæta þess að við þróun hvers kyns greiðslumiðlunarkerfa verði byggt á alþjóðlegum stöðlum, sveigjanleiki í hávegum hafður og aðgengi allra aðila á markaðnum, sem hafa til þess lögbundin leyfi, tryggður. Jafnframt þarf að huga að öryggissjónarmiðum og hlutverki Seðlabankans í því að tryggja endanlegt uppgjör greiðslu-fyrirmæla.

Jöfnun á annarrafærslum (e. not-on-us) sem verða til þegar greiðslukort sem gefin eru út hér á landi eru notuð í viðskiptum innanlands hefur farið fram með tvennum hætti. Jöfnun og greiðsluuppgjör kreditkortafærslna hefur farið fram í kerfum alþjóðlegu kortasamsteypnanna, enda kerfin beinlínis hönnuð til að sinna slíkum tilvikum. Jöfnun og greiðsluuppgjör annarrafærslna í debetkortaviðskiptum hefur hins vegar nánast eingöngu farið fram í Reiknistofu bankanna rétt eins og hún væri bæði færsluhirðir og útgefandi og þetta því eiginfærslur (e. on-us). Því má segja að þegar kemur að debet-kortaviðskiptum, sé þegar til staðar innlent kortajöfnunar- og uppgjörskerfi. Þó er ákveðinn veikleiki að um debetkortajöfnunina og uppgjórið í Reiknistofu bankanna gilda engar sérstakar reglur um að-gang að kerfinu, ólíkt því sem gildir um önnur mikilvæg færslumiðlunar- og jöfnunarkerfi eins og RÁS-kerfið og JK-kerfið. Á því þarf að ráða bragar bót. Electron-debetkortafærslur sem Teller hirðir eru sendar í alþjóðleg kortajöfnunar- og uppgjörskerfi Visa.

Bankahrúnið í október 2008 hafði ýmsar afleiðingar fyrir kortajöfnunar- og greiðsluuppgjör í kerfum alþjóðlegu kortasamsteypnanna:

1. Þar sem öll MasterCard- og Visa-greiðslukort hér á landi eru gefin út á grundvelli útgáfuleyfa frá alþjóðlegu kortasamsteypunum gátu þær látið loka þessum kortum. Með aðkomu Seðlabankans tókst að tryggja að það gerðist ekki.
2. Íslensku krónunni var hafnað sem uppgjörsmýnt í kortajöfnunar- og greiðsluuppgjörskerfum alþjóðlegu kortasamsteypnanna.
3. Nokkrir erlendir viðskiptabankar sem áttu kröfu á íslenska aðila lögðu (tímabundið) hald á greiðslur sem þeir áttu að hafa milligöngu um að senda til landsins, þótt þessir bankar ættu ekkert tilkall til fjármunanna. Þetta olli íslenskum viðtakendum vandræðum. Sem dæmi má nefna að erlendir viðskiptabankar Teller millifærði ekki til landsins fjármuni sem nota átti til að gera upp við söluaðila, þrátt fyrir skýr fyrirmæli Teller þar um. Þetta olli því að uppgjör félagsins við söluaðila hér á landi tafðist.
4. Kostnaður við að nota alþjóðlegu kortajöfnunar- og uppgjörskerfin fyrir IS/ISK-annarrafærslur hefur hækkað samhliða gengisfalli íslensku krónunnar á meðan þjónustutekjur innanlands hafa ekki breyst.

Seðlabankinn brást við þessum aðstæðum með setningu reglna í október 2009. Þær voru síðan endurnýjaðar í janúar 2011 sem reglur nr. 31/2011 um greiðsluuppgjör kortaviðskipta. Í reglunum er áskilið að greiðsluuppgjör greiðslukortaviðskipta hér á landi í íslenskum krónum með greiðslukort út-gefin innanlands fari fram í íslenskum krónum. Þar með var uppgjörshættu í viðskiptum innanlands nánast eytt og var það forsenda fyrir því að ekki var lengur þörf á aðkomu Seðlabankans gagnvart alþjóðlegu kortasamsteypunum. Núorðið fer greiðsluuppgjör á slíkum færslum fram með tvennum hætti. Færsluhirðarnir/útgefendurnir Borgun og Valitor gera upp sín á milli í íslenskum krónum með millifærslum milli viðskiptareikninga sinna í Seðlabankanum á grundvelli gagna sem félögin fá frá kortajöfnunarkerfum alþjóðlegu kortasamsteypnanna. Í reglunum er sérstök undanþága fyrir erlenda færsluhirða. Teller nýtur undanþágunnar og fer uppgjórið þannig fram að Teller fær greiddar evrur eða Bandaríkjadali frá greiðsluuppgjörskerfum alþjóðlegu kortasamsteypnanna (sem Borgun og Vali-

tor þurfa sem útgefendur að standa skil á í evrum eða Bandaríkjadöllum). Teller kaupir síðan íslenskar krónur af viðskiptabanka sínum til að gera upp við söluaðila hér landi.

Viðauki 2: Úrbætur á markaði

Á fundum stýrihópsins með markaðsaðilum komu fram fjölmörg atriði sem valda togstreitu og skekkju í samskiptum/viðskiptum aðila. Hópurinn telur rétt að nefna nokkur þessara atriða, þótt flest þeirra tengist ekki álitæfni um kortajöfnunarkerfi eða greiðsluuppgjör og það sé ekki á forræði Seðlabankans að bæta úr þessum atriðum. Atriðin eru í stafrófsröð.

1. *Boðgreiðslur (e. recurring payments/recurring transactions)* felast í því að korthafi heimilar söluaðila að skuldfæra kreditkort sitt með reglulegu millibili fyrir síendurteknum útgjöldum, t.d. til að greiða orkureikninga, símareikninga, áskrift að fjölmiðlum, fasteignagjöld og leikskólagjöld.¹⁵ Vandamál getur skapast þegar korthafi skiptir um kreditkort og færsluhirðirinn og útgefandinn eru ekki sami aðilinn, þ.e. færslurnar eru jafnaðar og gerðar upp utan eigin kerfis (e. not-on-us). Þetta getur t.d. gerst þegar korthafi skiptir úr almennu korti í gullkort eða skiptir um banka eða sparisjóð. Sé upplýsingum um slíka breytingu ekki miðlað frá kortaútgefanda til færsluhirðis viðkomandi söluaðila verður gamla kortinu hafnað við heimildarleit. Færsluhirðirinn verður þá að láta söluaðilann vita og söluaðilinn þarf að bregðast við með því að hafa samband við korthafann og fá uppgengið nýtt kortanúmer. Þetta kostar tíma og fyrirhöfn og veldur óþarfa kostnaði. Borgun og Valitor hafa hvort í sínu lagi þróað vélræna lausn fyrir gagnamiðlun í tilvikum sem þessum og hafa aðrir færsluhirðar aðgang að þessum lausnum. Lausn Valitor tekur á öllum tilvikum þegar korthafi skiptir um Visa-kreditkort en lausn Borgunar takmarkast við þau tilvik þegar korthafi skiptir um MasterCard-kreditkort án þess að skipta um banka. Þessi takmörkun á lausn Borgunar er með ráðum gerð til að koma til móts við sjónarmið korthafa sem amast við því að boðgreiðslusamningar „elti“ þá sjálfkrafa milli banka. Þar sem boðgreiðslur virðast vera hlutfallslega algengari hér á landi en víða erlendis¹⁶ er mikilvægt að hér á landi þróist fyrirkomulag sem allir aðilar á markaðnum, þ.e. korthafar, söluaðilar, kortaútgefendur og færsluhirðar, eru sáttir við og tryggir hagkvæmni og sjálfvirka yfirfærslu hjá markaðsaðilum.
2. *Breytilegt kortatímabil.* Það hefur lengi tíðkast hér á landi að Borgun og Valitor og söluaðilar semja um hliðrun eða lengingu á einstökum úttektartímabilum kreditkorta. Þetta er algengast í desember og er notað til að reyna að örva jólaverslun. Slík hliðrun og sérstaklega lenging úttektartímabils þýðir að hærrí fjárhæð verður útistandandi hjá hverjum útgefanda (banka og sparisjóði). Þar með eykst fjármagnskostnaður og áhætta hans auk þess sem hann sér ekki þessa aukningu áhættu í eigin áhættustýringarkerfum. Eftir því sem næst verður komist þekkt ekki erlendis að hringlað sé með úttektartímabil kreditkorta auk þess sem það stendur útgefendum, þ.e. bönkum og sparisjóðum, nær að lána þeim korthöfum peninga sem á þurfa að halda en að færsluhirðar/vinnsluaðilar útgefanda og söluaðilar semji sín á milli um aukinn greiðslufrest korthafa. Einnig má bæta því við að nokkur breytileiki virðist vera í því hvenær kortatímabil hefjast og hvenær þeim lýkur, þótt 22. dagur mánaðar til 21. dags mánaðar sé líklega algengasta kortatímabilið.

¹⁵ *Beingreiðsla (e. direct debit)* er þegar reikningseigandi semur við banka sinn eða sparisjóð um að heimila söluaðila að senda viðkomandi banka eða sparisjóð skuldfærslubeiðni vegna reglubundinna útgjalda. Munurinn á beingreiðslu og boðgreiðslu felst í ólíku frumkvæðishlutverki aðila.

¹⁶ Þetta kann að tengjast því annars vegar að boðgreiðslur voru þróaðar á undan beingreiðslum og hins vegar fylgja því iðulega fríðindi fyrir korthafa að nota kreditkort.

3. *Millikortagjald (e. multilateral interchange fee, MIF)*. Með millikortagjaldi er átt við greiðslu frá færsluhirði til kortaútgefanda fyrir þrjúþætta þjónustu hans í greiðslukortaviðskiptunum: Greiðsluábyrgð útgefanda til söluaðila sem ver hinn síðarnefnda fyrir kortamisnotkun og svikum og eykur þar með áhuga hans á að taka við kortum sem greiðslumiðli (e. fraud), ýmiss konar handvirku og vélrænu vinnslu á vegum útgefanda (e. processing) og fjármagnskostnað vegna greiðslufrestsins sem útgefandi veitir korthafa (e. interest free period). Alþjóðlegu kortasamsteypurnar ákveða millikortagjaldið sem gildir í þeirra kerfum.¹⁷ Það getur verið hlutfall af viðskiptafjárhæð, föst fjárhæð eða blanda af þessu tvennu. Þetta millikortagjald gildir einnig í viðskiptum innanlands hafi ekki verið tekið upp sérstakt landsmillikortagjald (e. intracountry interchange fee). Til að ákveða landsmillikortagjald þarf að liggja fyrir kostnaðarúttekt óháðs aðila sem og samþykki tiltekins lágmarksfjölda færsluhirða í viðkomandi landi sem til samans fara með tiltekna lágmarksmarkaðshlutdeild og samþykki tiltekins lágmarksfjölda útgefanda í viðkomandi landi sem til samans fara með tiltekna lágmarksmarkaðshlutdeild.¹⁸ Einstakir færsluhirðar og útgefendur geta ávallt gert tvíhliða samninga sín á milli um gjaldtöku og kemur slíkur tvíhliða samningur þá í stað marghliða millikortagjalda. Það skal undirstrikað að millikortagjald eða tvíhliða samningur milli færsluhirðis og útgefanda gilda eingöngu þegar um sinnhvorn aðilann er að ræða („not-on-us“-færslur). Þegar um sama aðilann er að ræða gildir innanhússgjaldskrá. Hér á landi er þessum gjöldum þannig háttað að þegar Valitor færsluhirðir greiðslukort útgefið af banka eða sparisjóði í útgáfusambandi við Valitor, ræðst hlutdeild viðkomandi banka eða sparisjóðs í gjaldinu sem kemur frá söluaðila af samningi viðkomandi við Valitor. Einnig ræðst það af samningnum hvort færsluhirðirinn getur einhliða velt lækkun á þóknuninni sem söluaðilinn greiðir yfir á útgefandann. Svipað gildir þegar Borgun er færsluhirðir og greiðslukortið er útgefið af banka, sparisjóði eða Kreditkorti sem er í útgáfusambandi við Borgun. Í öðrum tilvikum gildir millikortagjald, t.d. þegar Teller færsluhirðir kreditkort sem fellur undir útgáfuleyfi Borgunar eða Valitor. MasterCard notast við landsmillikortagjöld fyrir Ísland frá 2008 og 2009. Hjá Visa hafa aldrei verið ákveðin sérstök landsmillikortagjald fyrir Ísland heldur er notast við það gjald sem almennt gildir í alþjóðlega kerfinu. Þar sem fjármagnskostnaður hefur um langt árabil verið mun hærri hér á landi en víðast hvar annars staðar og kortasvik minni er talið að alþjóðlegu millikortagjöldin falli ekki vel að aðstæðum hér á landi. Því telja héraendur útgefendur brýnt að ákveðið verði Visa-millikortagjald fyrir Ísland sem taki mið af aðstæðum hér á landi og MasterCard-millikortagjaldið endurskoðað í ljósi breyttra aðstæðna.
4. *Úrskurðaraðili í deilu um endurkröfu (e. chargeback arbitration)*. Þegar korthafi gerir athugasemd við færslu hefst endurkröfuf ferli. Þegar færsluhirðirinn og útgefandinn eru sami aðilinn, þ.e. færslurnar eru meðhöndlaðar innan eigin kerfis („on-us“-færslur), er þetta tiltölulega einfalt, þótt auðvitað geti risið upp ágreiningur milli færsluhirðingardeildar og útgáfudeildar hjá viðkomandi aðila. Í slíkum tilvikum er fylgt verklagsreglum frá alþjóðlegu kortasamsteypunum en allt ferlið er innanhúss. Ferlið og verklagsreglurnar eru einnig vel skilgreindar þegar kortajöfnunar- og uppgjörskerfi alþjóðlegu kortasamsteypnanna eru notuð. Hér á landi vantar hlutlausan úrskurðaraðila fyrir ágreining um innlendar debetkortafærslur þegar um er að ræða færsluhirði sem er ekki jafnframt með útgáfuleyfi viðkomandi korts (t.d. Valitor að hirða færslu þar sem notað er Maestro-debetkort sem gefið er út á grundvelli útgáfuleyfis Borgunar). Undantekning

¹⁷ Þótt hugtakið millikortagjald sé hér notað í eintölu er í raun um flókna gjaldskrá að ræða þar sem gjaldið fer eftir ýmsum þáttum, s.s. hvort um debet- eða kreditkort er að ræða, hvort um rafræna eða handvirka færslu er að ræða, hvort um örgjörvakort er að ræða eða ekki, hvort þetta er peningaúttekt í hraðbanka, hvort þetta er boðgreiðsla og hvort kort er til staðar eða ekki þegar viðskiptin fara fram.

¹⁸ Einnig er í reglum alþjóðlegu kortasamsteypnanna gert ráð fyrir þeim möguleika að til sé millikortagjald sem tekur til nokkurra landa í sama heimshluta (e. intraregional fee) komi í stað annarra millikortagjalda undir tilteknum skilyrðum.

frá þessu eru færslur með Electron-debetkortum sem Teller hirðir því að slíkar færslur fara um alþjóðlegt kerfi Visa.

5. *Staðgengilsheimildargjöf (e. stand-in processing, STIP)*. Þegar greiðslukort er notað er útgefanda kortsins jafnan send heimildarbeiðni, einkum til að kanna hvort kortið er gilt og „taka frá“ fjárhæð af úttektarheimild/bankainnstæðu viðkomandi korthafa sem svarar til viðskiptafjárhæðarinnar. Þótt þetta sé almenna reglan eru frá henni fjölmargar undantekningar sem ráðast af áhættustýringu viðkomandi útgefanda. Með örgjörvavæðingu greiðslukorta skapast einnig forsendur til að áhættustýring/heimildargjöf færist í auknum mæli yfir í kortið sjálft. Það eru kortaútgefendur sem hafa hag af því að heimildargjöf gangi greiðlega fyrir sig og að korti sé ekki hafnað að ástæðulausu. Því er eðlilegt að útgefendur eða vinnsluaðilar þeirra kappkosti að skipuleggja trausta staðgengilsheimildargjöf. Hér á landi virðast hins vegar sumir telja að staðgengilsheimildargjöf sé fyrst og fremst tilkomin vegna þarfa færsluhirða. Svo er alls ekki eins og þegar hefur verið bent á. Þannig á það að vera keppikefli útgefandans Valitor að sjá til þess að færsluhirðarnir Borgun, Teller og Valitor sem hirða færslur frá öllum kortum sem gefin eru út á grundvelli útgáfuleyfis Valitor hafi jafnan aðgang að staðgengilsheimildargjöf, hvort sem hún er uppsett hér á landi eða erlendis. Sama gildir um útgefandann Borgun gagnvart færsluhirðunum Borgun, Teller og Valitor. Þetta er eitt dæmi um mikilvægi þess að ólíkum hlutverkum og hagsmunum ásamt tilheyrandi kostnaði sé haldið vel aðgreindum innan félaganna, bæði gagnvart þeim sjálfum og gagnvart öðrum aðilum á markaðnum.

Viðauki 3: Listi yfir fundi Páls Kolka Ísberg og Finns Sveinbjörnssonar með markaðsaðilum

Valitor – 6. apríl

Viðar Þorkelsson, forstjóri
Sigurhans Vignir, fyrirtækjalausnum
Steinunn M. Sigurbjörnsdóttir, upplýsingatæknisviði

Kortþjónustan – 7. apríl

Jóhannes I. Kolbeinsson, framkvæmdastjóri

Landsbankinn (NBI) – 8. apríl

Einar Harðarson, viðskiptabankasviði
Svandís Ragnarsdóttir, viðskiptabankasviði

Arion banki – 8. apríl

Óskar Hafnfjörð Auðunsson, viðskiptabankasviði

HandPoint (Median) – 8. apríl

Davíð Guðjónsson, framkvæmdastjóri
Freyr Ólafsson, tæknisviði
Magnús Árnason, sölusviði

Point á Íslandi – 8. apríl

Guðmundur Jónsson, tæknisviði

Kreditkort – 8. apríl

Martha Eiríksdóttir, framkvæmdastjóri
Helga Rut Baldvinsdóttir, mannauðs- og rekstrarsviði
Þorgeir Sæmundsson, áhættustýringu og lánamati

Teller – 11. apríl (símafundur)

Jesper Holme, Senior Vice President, Business Analysis

Reiknistofa bankanna – 11. apríl

Friðrik Þór Snorrason, forstjóri
Guðjón Steingrímsson, kerfissviði
Kjartan Jóhannsson, kerfissviði
Þór Svendsen, kerfissviði

Íslandsbanki – 11. apríl

Una Steinsdóttir, framkvæmdastjóri
Sigríður Olgeirsdóttir, framkvæmdastjóri
Daníel Helgi Reynisson, viðskiptabankasviði
Ragnar Már Vilhjálmsson, viðskiptabankasviði

Borgun – 13. apríl

Haukur Oddsson, forstjóri
Bergþóra K. Ketilsdóttir, viðskiptaveri

Davíð Þór Jónsson, fjármálasviði
Pétur Friðriksson, útgáfusviði
Sigurður Guðmundsson, alþjóðasviði

Valitor – 13. apríl (eingöngu Finnur)
Bergsveinn Sampsted, kortalausnum
Sigurhans Vignir, fyrirtækjalausnum